

Bernát tollából is jelent meg németül a magyar közoktatást és szellemi életet bemutató ismertetés.

KÜLFÖLDI LAPOKBÓL.

Lengyelország iskolái. A *Zeitschr. für österreichische Gymnasien* (1917. évi 3. f.) leírja Lengyelország Ausztria által igazgatott részének iskolaügyét. Nehéz volt a háborútól legjobban sújtott területet ebben a tekintetben rendbehozni. Az orosz elnyomatás alatt lengyel nyilvános iskolák nem voltak; a kevés meglévő iskola csak az eloroszosítást szolgálta. A legutóbbi népszámlálás alkalmával 3·5 millió lakóból 1·6 millió fölül, tehát majdnem 60% volt az analfabéta. Nehéz volt a katonai hatóság feladata; tekintetbe kellett vennie a nemzeti érzékenységet, figyelemmel kellett lenni az orthodox zsidók érzelmeire, kik igen tekintélyes számát alkotják a népességnek. Az iskolai kényszert kerülni kellett, mert a lakosság az iskolakötelezettséghez szokva nem volt soha. *Womela* osztályfőnök figyelmét elsősorban az orosz közigazgatás alatt teljesen elhanyagolt népiskolákra fordította. 50,000 négyzetkilométer területen 5 millió lakosra 900 népiszkola volt, primitív helyiségekben. Főtárgy az orosz nyelv; a lengyel nyelvet teljesen elnyomták. A katonai kormányzó 1915 okt. 31-iki rendelete értelmében a népiskolai oktatást teljesen újjá szervezték, a meglévő népiskolákat fejlesztették, a tanítás ingyenes lett és minden községnek, mely 40%-kal járult a kiadásokhoz, lehetővé tették új iskola felállítását. A tanítási nyelv a lengyel lett; a IV. osztálytól kezdve a német nyelv kötelező. Az iskolai felügyeletet a 24 kerületben Galiciából kirendelt tanérek teljesítik. Oktató személyzet a régi, azonkívül nők Galiciából. Magániskolák állítását is megengedték, ha alkalmazkodtak a nyilvános iskolák rendjéhez s ha az iskolák berendezése megfelelt a higiénie szabályainak. Az 1915/16. isk. év végén 1660 népiszkola volt 2007 osztállyal és 2175 tanerővel, tehát kétszerese a réginek. Az 1916/17. isk. évre további 1360 népiszkola 1500 tanerővel van tervbe véve. A kiadás 8·5 millió korona, ennek 40%-át a községek viselik. Lublin kerületében, ahol azelőtt 15 nyilvános orosz népiszkola volt, most 180 van. Van azonkívül sok magániskola: 10 keresztény és 16 zsidó gyermekek részére, melyekben havi 10 K a tandíj. Dabrowa kerületben már orosz közigazgatás alatt is a céhektől fenntartott több magániskola révén jobb állapotban volt az iskolaügy; most van 53 nyilvános, 9 magán elemi iskola és 44 gyermekóvó. A zsidó gyermekek legnagyobb része *chéderbe* jár, ahol a héber nyelvben és a szertartásokban (talmud stb.) nyerneket alapos oktatást. A tanító neve *melamed*; képzését a rabbik egyikétől nyeri. Az iskola a lakásán van s ez egyúttal konyha is. Itt gyűlnek össze a különböző korú tanítványok, akiket a legprimitívebb módszerrel és bottal nevel. Kis asztalok körül ülnek, kiabálva és énekelve mondják el és fordítják le a szöveget. Az egészségügyi viszonyok minden kritikán aluliak. Rettenetes levegőben, melyet még a konyhaszag is ront, ott ülnek az elhanyagolt gyermekek.

reggeltől késő estig, 12 óránál hosszabb ideig, melyet csak a déli szünet szakít meg. Nem csoda, ha a kiütéses tifusz és a himlő elég sűrűn szedi áldozatait köztük. Az oktatóknak elég tekintélyes a jövedelmök. A katonai kormányzás bezárta mindazokat a chéderiskolákat, melyek az egészségi szabályoknak nem feleltek meg és csak azoknak adott engedélyt, melyeknek saját helyiségök volt, azaz, ahol a tanítónak lakása nem szolgált egyúttal a tanítás helyeül és amelyek megfelelő mellékhelyiségekkel is el voltak látva. Lublin kerületben 64 ilyen chéderiskola volt; mindet megszüntették és csak 40-nek adtak új engedélyt jobb helyiségekben. Azért mégis megmaradt néhány ilyen zugiskola, melyeknek tanulói a közeledő felülvizsgálás elől megszöktek. Egy ilyen iskolában az ellenőrző közeg egy szobában, mely egyúttal konyha is volt, a tanító nyolc tagú családján kívül egy kecskét is talált és még 23 gyermeket. Igyekeznek most ezeknek működését azzal is javítani, hogy a lengyel és német nyelvben, valamint a számtanban is oktatást adnak. Ugyanez történik a talmudtóra-iskolákban, melyeket a községek és jótékonyági egyletek (pl. az Alliance Israelite) támogatnak bőkezűen. Így a lublini t. t. iskola 12 ezer korona szubvenciót kap, de elhanyagolt állapotban van helyiség és tanítók tekintetében. Van, aki lengyelül tanít, de maga sem tud lengyelül. Néhol jobb viszonyok vannak, így a déli és nyugati részeken a hatósági felügyelet folytán; így Radomban, ahol haladó a hitközség; itt reformált chéderiskolák vannak; héberen kívül lengyel, német, francia nyelvet, számtant és egyéb reáliákat képesített tanerők tanítanak, a helyiségek is megfelelőek. Novoradomszkban megengedte a katonai hatóság, hogy a chéderiskolák növendékei délután a zsidó népiskolákban nyerjenek oktatást a népiskola tárgyaiból. Általában kellő tapintattal és a zsidóság vallási érzelmeire tekintettel (szombati szünet) igyekeznek a hatóság eljárni. A középfokú oktatás kedvezőbb volt már az orosz uralom alatt is; leginkább magániskolák voltak, ezeket egyletek, városok és magánosok tartották fenn s igyekeztek ellensúlyozni a nyilvános középiskolák eloroszító törekvéseit. E magániskolákat különösen nők látogatták. A háború elején megszűntek, később megnyiták és a katonai kormányzás támogatja őket; összesen van 50. Az iskolák különböző típusúak; csak kevés a hum. jellegű göröggel, a legtöbb 7—8 osztályú *reálgimnázium* latinnal és franciával vagy keresk. iskolák az osztrák reáliskola tantervével. A legtöbb iskola bérelt épületben van elhelyezve; taneszközök elég fogyatékosak, sok elveszett a háború folyamán. Nyilvános iskola van 11, leginkább tanító- és tanítónőképzők, reálgimn. és egy reáliskola, eddig 2—3 osztályal, tantervük egyenlő az osztrákokéval. Az igazgatók galíciai középiskolából valók; az oktató-személyzet részben bennszülött, részben szabadságolt galíciai középiskolai tanárokból áll. Tankönyvei ugyanolyanok, mint a galíciai középiskoláké, szép kiállítással; a tandíj is ugyanolyan nagy. A magániskolák tandíja 80—300 rubel között változik; a tanerők leginkább nők. Nagyobb szabású szakiskolát találunk Pulawyban (előbb: Novo-Alexandrowszk) erdészeti, Dombrovában bányászati iskolát. *eg.*

A jogosítások. A *Pharus* 1917: nov.-dec. füzeteiben Lurz főképen